VILNIUS. Šeštadienis, 1927 m. gruodžio m. 31 d. I metai.

VISŲ ŠALIŲ PROLETARAI, VIENYKITĖS!

Pirmyn!

№ 7

Kas vergo retežių nedrįsta numest—
Tas laisvas niekuomet nebus! J. Janonis.

SOCIALDEMOKRATŲ ORGANAS.

KORESPONDENCIJOS Adr.: Wilno, Urząd Pocztowy 1. Skrzynka Nr. 115. Nr. kaina 20 skt. Užsieniuose dvigubai.

„PIRMYN" redaguoja PRANAS ANCEVIČIUS.

Interesantus redakcija priiminėja kasdien, išskiriant šeštadienius, nuo 4—6 v. p.p. Adr.: Kijowska 2—27.

SVEIKI SULAUKĘ NAUJŲ METŲ!

Nekalbant apie įvairius storakąklius bei buržuaziją, kurie raivosi visą gyvenimą, kaip inkstas taukuose, misdami iš svetimų darbo vaisių, — darbo žmonėse yra įsigyvenęs paprotys, kuriuo prisilaikant, stengiamasi, kiek leidžia sąlygos, praleisti įvairiau ir iškilmingiau taip vadinamas—tradicines metų šventes. Ypatingai darbo liaudis, nukamuota sunkių gyvenimo vargų, prie tų didžiųjų metinių švenčių, kaip Kalėdų, Naujų Metų, — ruošiasi visu nuoširdumu, kad per jas bent akymirkai užsimiršti, pasilsėti. Į jas liaudis įdeda visą poetingą savo sielą, papuošdama tas šventės tam tikru, jei tai galima pavadinti, savitos kūrybos menu: kaip antai įvairiais linkėjimias, svei kinimais, burtais, pasakomis, atsiminimais. Ir, kad ne vargai bėdos, — kaip sako tos pačios liaudies patarlė,—visados būtų kalėdos. Bet tie kasdieniniai vargai ir tos kasdieninės, bėdos visą tą mirksnio džiaugsmą greit išvaiko ir mes vėl atsiduriame žiauriame gyvenimo sukury, kur visas jėgas sukaupus tenka grumtis už duonos kąsnelį. Be to, su didele širdgėla tenka prisiminti, kad dejojančioj po kruvinu fašistiniu jungu mūsų tėvynėj ir tos pačios kalėdos šiemet nustojo paprasto savo poetingumo. Daugeliui šeimų prie vargais papuošto kūčių stalo, teko graudžiomis ašaromis apsipilti, prisiminus fašistinių budelių, nužudytus sūnus, pūvančius kalėjimuose ir besibastančius ištrėmime šeimos narius, pažįstamus, vaikus, giminiečius... Bet liaudies ašaromis pasruvusios praslinko Kalėdos ir mes atsidūrėm Naujų Metų prieangy. Tai yra tos dienos prieangy, kurios sulaukę žmonės siunčia vieni kitiems pasveikinimus, linki laimės, pasiryžimo, naujos energijos darbui sekantiems metams. Sveikindami ir mes visą Darbo Lietuvą su Naujais Metais, ką gi galime jai palinkėti ir prie ko paraginti? Turint visas tas sąlygas, kuriose šiandien yra Darbo Lietuvą,— mūsų, socialdemokratų, tegali būti jai vienas karščiausias socialistiškas linkėjimas, kad šiais Naujaisiais Metais būtų ant visados sutriuškinti tie fašistiniai ledai, kurie slėgia ir troškina mūsų kraštą. Tai vienintelis mūsų noras, kuris be dvejonių galima pasakyti,—kartu yra noru visos Lietuvos liaudies.

Ką mes privalome daryti, kad tas noras būtų įgyvendintas ir, kad prašvistų mūsų krašto niūri padangė, nešanti šviesių džiaugsmo spindulių į prislėgtas darbo žmonių lūšnas? Tai klausimas, kuriam kiekvienas atskirai ir visi kartu privalome rasti galutiną atsakymą. Kiekvienas atsakys: „Nuversti fašistinę diktatūrą". Taip. Kito atsakymo tam klausimui ir būti negali. Bet visas dalykas tame, kaip nuversti tą pragaištingąją diktatūrą? Jau pereitais metais buvo ieškota įvairių kelių ir mėginimų fašistinio rėžimo likvidavimui. Bet del mūsų lietuviško lepšiskumo visi tie mėginimai bei žingsniai labai brangiai kainavę kovojančiai liaudžiai pasibaigė niekais ir dar labiau sustiprino reakciją. Kad panašūs dalykai nepasikartotų ir šiais metais, mes turime apie tai šaltai pagalvoti ir pasimokinti iš tų klaidų, kurios buvo padarytos pernai. Tai pirmas uždavinys.

Antras uždavinys—visiems kovojantiems su fašizmu gerai suorganizuoti kovojančias jėgas ir rasti tiesiausias kelias, kuriuo einant būt galima nušluoti tas brudas nuo mūsų krašto kūno. Griežčiausiai smerkdami visų buržuazinių partijų klupčiojimus ir slankiojimus apie fašistinius diktatorius bei jų kvailas svajones del koalicijos sudarymo — mes daug

kartų nurodėm, kad fašizmo išnaikinimui tėra vienas kelias—tai revoliucinės ginkluotos kovos kelias. Jį pramynė Tauragės revoliucioneriai, palikdami mums liaudies krauju rašytą testamentą ir tik tuo keliu mes privalome eiti, kol žuvusių karžygių noras, kurs buvo ir visos liaudies nuru—bus įvykdytas. Bet revoliucinės kovos kelias yra tas kelias, kuris iš mūsų visų reikalauja didžiausio pasiryžimo, atsakomybės ir tvirtai organizuoto pasiruošimo. Šituos dalykus įsidėkime į galvą toliau ugdydami ir stiprindami tą realią revoliucinę jėgą, kuriai neilg trukus reikės atlikti didelis darbas. Nes nuo jos tik—priklauso mūsų kovos laimėjimas.

Todel sveikindami kovojančią liaudį su Naujais Metais, mes radome būtinu dar kartą priminti antifašistiniam kovos frontui visus svarbiausius ir būtiniausius dienos uždavinius, varant pradėtąjį kovos darbą ir žengiant pirmyn prie užsibrėžtojo tikslo.

Socialistinis Internacionalas ir Vilniaus konfliktas.

18 ir 19 gruodžio, Berline įvyko Europos šiaurės rytų socialistiškųjų partijų konferencija, pirmininkaujant Internacionalo sekretoriui drg. *Adleriui*. Kaipo oficialūs delegatai, konferencijoj dalyvavo: S. Kairys ir L. Epšteinas (Lietuva), Diamand'as ir M. Nedzelkowski's (Lenkija, P. P. S.), Drobner'is ir Kuk'as (Lenkija, Nepr. Social.), A. Braun'as, Breitšeid'as, Krispin'as, Gilferding'as, Vels'as (Vokietija), Gel'is, Man'as (Danzigas), Klara Kalnin (Latvija), Dalin'as, Dan'as, Kefali's, Abramovič'ius (Rusijos S. D. P.), Gurevič'ius, Černov'as (Rus. Soc. Revoliucionierių), Meler'is, Sanson'as (Švedija), Stauning'as (Danija). Vinter'is (Čekoslovakija), Cerateli's (Gruzija), Bespalko (Ukraina).

Konferencijos pradžioje drg. Kairys ir Epšteinas padarė paskaitą, smulkiai nušviesdami įvykius Lietuvoj. Po to buvo duota galemybė pareikšti savo nusistatymą ir Vilniuj gyvenantiems Lietuvos politinių emigrantų atstovams. Emigrantų vardu kalbėjo Jeronimas Plečkaitis, atremdamas visus tuos melus ir šmeižtus, kurie spaudos pilami ant emigrantų. Kalbėtojas pareiškė, kad emigrantai *visiškai nemano ir niekuomet neis su pagalba lenkų legionų Lietuvon*, kas buvo pareikšta ir laikrašty „Berliner Tageblatt".

Diskusijose aktingai dalyvavo visi konferencijos delegatai, smulkiai paliesdami savytarpius santykius visų partijų. Visi konferencijos atstovai vieningai priėjo išvadų, kad dabartinis rėžimas Lietuvoj ir Lenkijoj turi labai kenksimingos įtakos netik tų valstybių viduiniam vystimuisi, bet taip pat užsienių politikos santykiams. Todel konferenciją laukia ir *ragina visas socialistiškas partijas priklausančias Socialistiniam Darbininkų Internacionolui*, kad jos visomis jėgomis remtų kovojančią lietuvių liaudį už atstatymą savo šalyje demokratijos. Bet, konferencija smerkia visus tiesioginius ar netesioginius svetimų valstybių mėginimus, panaudoti tą kovą savo politikos tikslams.

Sekančiame dienotvarkės punkte prieita prie svarstymo konflikto, tarp Lietuvos ir Lenkijos. Lietuvos socialdemokratų partijos vardu konferencijai buvo įteiktas sekantis pareiškimas.

„Vienu svarbiausiu klausimu, esančių įvairių nesusipratimų šaltiniu kaimyniniuose santykiuose ir karo pavojaus židiniu šiauries rytų Europoj, yra Vilniaus klausimas. Generolo Želigovskio Vilniaus pučas, ilgam laikui sudarė pavojingą politinę padėtį, formaliai lygią karo padėčiai tarp Lietuvos ir Lenkijos. Paskutinis Tautų sąjungos nutarimas nors ir padarė galą karo padėčiai, bet gi neišrišo Vilniaus klausimo. Del to mes numatom, kad būsimos tiesioginės darybos tarp Lietuvos ir Lenkijos, tikslu nustatymo normalinių santykių, negalės radikališkai išrišti ginčijamo klausimo ir nustatyti taikingus santykius. Mes sakome tai del to, kad

1) savytarpis įvairių tautybių sugyvenimas Vilniaus krašte, reikalauja laisvų išsprendimo formų;

2) del Vilniaus krašto, tuo pat laiku ginčijasi keletas kaimyninių valstybių.

Kas liečia savytarpius įvairių tautybių santykius Vilniaus krašte, mes privalome konstatuoti, kad specifiški tautiniai skirtumai ir mažumų reikalavimai, visados sukeldavo ir sukeldinės ginčus. Tie ginčai neišvengiamai turės įtakos į politinę atskirų tautybių orientaciją. Delto, Vilniaus krašto gyventojai lietuviai ir baltgudžiai, niekuomet nesutiks su dabar esamu prievarta išsprętu Vilniaus klausimu. Ekspansyvi Lenkijos politika ir polonizacijos priemonės dar labiau aštrins padėtį ir ves prie pavojingos Rytų Europos balkanizacijos. Juo didesnį paaštrėjimai bus inešami į Vilniaus krašto viduinių santykių vystimasi, tuo pavojingesnėj krypty vystysis ir santykiai tarp besiginčijančių del Vilniaus kaimynių valstybių. Iš vienos pusės, autonominė baltgudžių respublika S.S.S.R. stato reikalavimus del atskirų Vilniaus krašto dalių. Iš kitos pusės, viešoji Lietuvos opinija, be partijų skirtumo, nepriklausomai nuo to ką gali būti priversta priimti lietuviškoji valdžia, niekuomet nepasitenkins prievartos sprendimu.

Lietuvos socialdemokratų partija, įkurta Vilniaus krašte prieš 30 metų ir ten dirbusi iki pasaulinio karo pabaigos, įsitikinusi, kad dabartinė padėtis Vilniaus krašte yra nenormalį ir neteisingai sutvarkyta. Mūsų motyvai principialai skirtingi nuo pažiūros tautiškų Lietuvos partijų, kurios motyvoja savo reikalavimus istoriškomis teisėmis ir del to visai paprastai, Vilniaus kraštą laiko Lietuvos nuosavybe. Mes gi, vadovaujamės tuo nusistatymu, kad Vilniaus kraštas su Lietuva surištas *ekonomiškais, kultūriškais* ir visuomeniškai tradiciniais ryšiais. Bet, mes niekuomet nemanėm, kad Vilniaus klausimą galima išrišti jėga. Mes ir dabar esame to paties nusistatymo. Mes giliai įsitikinę, kad vienintelis teisingas kelias protingam Vilniaus klausimo išrišimui, yra **laisvame** Vilniaus krašto gyventojų balsavime. Tik patys gyventojai teturi teisę išsirinkti ir nustatyti prie kurios valstybės jie nori priklausyti. Bet *tam turi būti sudarytos laisvos, o ne okupacinės sąlygos*".

Po Lietuvos Socialdemokratų pareiškimo, Lenkijos socialistų vardu, drg. Nedzialkovskis įteikė sekantį pareiškimą:

„Lenkų socialistų partija priima domėn, lie-

tuvių socialdemokratų pareiškimą del Vilniaus klausimo, ir iš savo pusės pareiškia gilų įsitikinimą, kad dienoje pergalės demokratijos Lenkijoj ir Lietuvoj, visos sunkios problemos, skiriančios dabartiniu laiku abi šalis, bus taikiai išrištos, ant pagrindinio principo tarptautinio socializmo — visų tautų apsisprendimo teise vadovaujantis".

Rezultate, po nuodugnių debatų, kuriuose taip pat dalyvavo visi konferencijos atstovai, buvo nustatyta ir visų, priimta sekanti rezoliucija:

Konferencija konstatuoja, kad pasiektas Tautų Sąjungoj kompromisas, nėra klausimo išrimu. Ženevos „susitarimas" visai nepaliete konflikto esmės—Vilniaus klausmo ir paliko atvirais visus ginčijamus punktus. Tas tuo povojingiau, nes abejose labiausiai užinteresuotose šalyse, Lietuvoj ir Lenkijoj, dabartiniu laiku ne demokratija, bet viešpatauja atviras arba blogai užmaskuotas militarinis režimas.

Paprastas pasiūlymas pradėti tiesiogines derybas, be rišančių nurodymų ir tiktai apibrėžtų tikslų, buvusiu vieninteliu rezultatu Ženevos konferencijos;—sudaro prie tokių sąlygų visai pagrįstus pavojus, kad būsimos derybos Latvijoj pasirodys be jokių rezultatų ir, kad lenkų-lietuvių ginčas iš naujo iškils dar aštresnėj formoj.

Delto, Socialistiškoje Darbininkų Internacionalo ir, ypatingai, dalyvaujančių konferencijoj partijų suinteresuotų jų šalių geografine padėtimi, yra uždaviniu įspėti darbininkų klasę prieš optimizmą, kuriam Tautų Sąjungos priimtoji rezoliucija neduoda jokio pagrindo. Priešingai, jau žinomos pastangos tos rezoliucijos aiškinimų Kauno ir Varšuvos vyriausybėmis, verčia saugotis, kad Ženevos sprendimas geriausiu atveju pasirodys atdūsiu del paslėpto Vilniaus konflikto. Delto konferencija su pasitenkinimu pabrėžia pareikštus visų konferencijos dalyvių ir ypatingai Lenkijos bei Lietuvos atstovų įsitikinimus, kad išeinant iš socialistų nusistatymo jokie tautiniai konfliktai negali būti išrišti ginklo jėga, ir kad delto jie (socialistai) visa energija priešinsis, visiems pasiruošimams prie karinių veiksmų.

Konferencija stovi ant pagrindinio principo **tautų apsisprendimo teisės,** kuri lig šio laiko nebuvo pritaikinta Vilniaus kraštui ir kuri viena duoda **šansų Vilniaus klausimo patenkinamam ir priimtinam** išsprendimui,—visoms toje teritorijoj gyvenančioms tautybėms (Lenkams, Lietuviems, Baltgudžiams, Žydams ir k.). Įgyvendinimas to principo pritaikomo Vilniaus kraštui, reikalauja pašalinimo dabartinio režimo Lietuvoj ir Lenkijoj, ir atstatymo parlamentarinės demokratijos. Kovoje už ją, vadovaujama rolė krinta ant partijų, priklausančių prie Socialistiškojo Darbininkų Internacionalo.

Del būsimų tesioginių Lietuvos-Lenkijos derybų, konferencija stato *minimalinius uždavinius: atidarymą uždarytų rubežių, atstatymą normalių ekonomiškų ir politiškų santykių tarp Lenkijos ir Lietuvos; pirmon eilėn—atstatymą pašto, keleivių, prekių ir tranzito abipusio judėjimo ant lietuvių-lenkų rubežiaus ir sudarymą provisoriumo, laidojančio juridinį ir ūkišką egzistavimą, taip vadinamoj neitralėj zonoj.*

Konferencija konstatuoja, kad lietuvių-lenkų ginčas sudaro tik daliną problemą komplekse tų rytų Europos klausimų, kurie tik vadavaujant socialistinėms partijoms atstačius demokratiją Rytų Europoj, *gili ir privalės būti taikiai išrišti*".

Iš konferencijos biuliotenio.

1. Priešfašistinės kovos fronte.

Ruoškimės!

Paskutiniu laiku, politiniuose fašistų sluoksniuose vėl patylomis pradėta kalbėti apie referendumą. Tautininkų galvos, kurios buvo lyg ir nustojusios zaunyti apie konstitucijos keitimą, dabar nejučiomis žadančios paskelbti referendumą ir kaip norins pravesti jiems reikiamas reformas. Tuo jie ypatingai susirūpino po didelių Voldemaro „laimėjų" Ženevoje. Dabar ju manymu žmonės aprimo ir tas biznis pasiseks padaryti. Norėdami įgyti reikiamų žmonių simpatijų, jie davė 17 gruodžio neva amnestiją ir paleido keliasdešimt žmonių iš Varnių, kad parodyti savo „geraširdingumą". Bet ta „amnestija" yra eilinis fašistų politikos provokacinis gestas, už kurio slepiasi jų planai.

Ar bus referendumas (žmonių atsiklausimas) ir ar greit jis bus, o gal ir visai jo nebus, bet prie jo privalome būti visi pasiruošę. Nėra jokios abejonės, kad Smetona—Voldemaras—Plechavičius ir visa ta pasturlakų gauja, padarę perversmą, bandys, tą ką laimėjo perversmu, *įteisinti,* t. y., taip pakeisti įstatymus, konstituciją, kad ji jiems užtikrintų ilgesniems laikams šiltą ir sočią buitį. Kad *įteisinti* savo padėtį, jiems būtinai reikės bent del žmonių akių pakeisti visus tuos įstatymus, kuriais buvo tvarkomas politinis Lietuvos gyvenimas. Todel, kaip tik visa ta šarlatanų šaika *pasijus bent kiek stipresnė, jie tuoj eis prie konstitucijos pakeitimo referendumo keliu.* Iki šiol prie didžiausių norų jie to negalėjo įvykdinti, nes visa visuomenė, prieš bikokias vidujines smetoninkų reformas buvo nusistačiusi ir tie budeliai nedrįso eiti į žmones su referendumu, bijodami gauti per kepurę.

Koks bus tas referendumas, niekam nepaslaptis. Jis bus toks, kokia buvo Smetonos priesaika. Savo priesaika Smetona apgavo katalikiškąjį dievą, gi referendumu, tie išgamos nori apgauti *visą lietuvių tautą, visus Lietuvos gyventojus.* Referendumas, jeigu jis bus, bus prie *užčiauptų* piliečiams burnų (spaudos, žodžio, susirinkimų laisvės nėra), balsavimų komisijos susidės ne iš savivaldybių atstovų, bet iš skirtų valdžios valdininkų, *policninkų ir leitinantų.* Žodžiu, fašistų referendumas—**žmonių apgavystė.**

Jei Smetona, būdamas kataliku, gali apgauti patį dievą, — tai kodel jam nemeluoti žmonėms stačiai į akis. Štai, kad ir tos knygelės „Kame išganymas" ir „Kaip taisoma konstitucija", kurias žmonėms per policiją prievarta bruka skaityti, — kiekviename puslapyje meluoja ir stengiasi suklaidinti arba stačiai *apgauti žmones* ir įtikinti, kad jie manytų: kas naudinga fašistams, kad tas ir visam mūsų kraštui turi būti naudinga. Tik paskaitę gerai pagalvokime ir pamatysime, jog iš tiesų yra taip, o ne kitaip.

1) Smetonos šaika bijo žmonių balso, todel referendumo balsavimuose bus leidžiama balsuoti tik tiems, kurie turės pilnus 24 metus amžiaus. Reiškia jauniausiems ir energingiausiems krašto piliečiams, kurie turi 21, 22, 23 ir eina 24 metus, atimama balsavimo teisė. Ir po to, Smetona ir jo bernai drįsta sakyti,

kad tai žmonėms, bet ne jiems, naudinga. Tuo būdu visoj Lietuvoj atimama virš 250.000 žmonių balsavimo teisė ir tikinama, kad tai žmonėms eina į sveikatą. Koks begėdiškas melas. Juk visi tie kareiviai, kurie paguldė galvas už Lietuvos nepriklausomybę ir kurie šiandien vargsta kariuomenėj turį nedaugiau 21 — 22 metų amžiaus. Vadinasi, mirti už Lietuvos nepriklausomybę 21 — 22 metų amžiaus *galima ir privaloma*, o balsuoti, rinkti Seimas, aktingai dalyvauti krašto tvarkyme, pasak fašistų, negalima. Kodel negalima? Gi todel, kad kareiviai, patyrę gyvenimo skurdą ir neteisybes, visuomet atiduoda savo balsus už socialistines partijas, kovojančias už geresnį gyvenimą. Tas fašistams nenaudinga ir todel jaunuomenei balsuoti negalima.

Kai ateis referendumo diena, mes raginame visą Lietuvos kariuomenę, ateiti į balsavimus su ginklu rankose savo teisių apginti ir parodyti fašistams, kurie spekuliuoja kariuomenės vardu savo bizniui,—koks turi būti tikras referendumas. Mes raginame visus tuos 250.000 geriausių Lietuvos piliečių ateiti su granatomis, kuolais, šakėmis į balsavimo vietas ir parodyti fašistiniams budeliams užsitarnautas vietas.

2) Fašistam, o ypač jų vadui *Smetonai, naudinga,* kad prezidentas būtų renkamas **7 metams,** kad tik prezidentas skirtų ir atleistų ministerius, kad prezidentas galėtų leisti dekretus ir t. t. Ką tai reiškia? Štai ką:

a) Pats Smetona, kruvinasis, nori žūt būt būti kuoilgiausiai prezidentu, todel jis ir rėkia per savo bernus, *kad prezidentas reikia 7 metams rinkti.*

b) Veik visuose kultūringose ir demokratiškose valstybėse, ministeriai privalo būti atsakomingi **prieš Seimą.** O fašistai, priešaky su Smetona, sako priešingai: Ministeriai privalo *atsakyti tik prieš prezidentą*, vadinasi prieš Smetoną.

Tokia tvarka, kur ministeriai atsako prieš vieną žmogų, o ne prieš visos tautos rinktus atstovus—buvo caro Rusijoj, keizerio Vokietijoj, tokia tvarka vadinasi *monarchine, carine tvarka.* Jos siekia Smetona ir šaukia, kad tai naudinga žmonėms, liaudžiai. Gi iš tikrųjų visa tai naudinga turčiams, dvarininkams, klebonams, kapitalistams ir visiems storakakliams, kurie papratę misti žmonių prakaitu, nenori leisti patiems žmonėms tvarkyti savo reikalų.

c) Prezidentas leis dekretus! Ką tai reiškia? O gi tai reiškia, kad Smetona su savo žmonele leis įstatymus, kurie visiems bus privalomi. Visi žino, jei kas įstatymų neklauso, tam riestai einasi. Suprantama, kad Smetona, kaipo buržuazijos ir dvarininkijos pakalikas, leis tokius įstatymus, kokie bus naudingi turčiams. O darbo žmones apkraus įvairiais mokesčiais, duoklėmis ir užsodins buržuaziją ant jų sprandų. Taip buvo caro laikais ir Smetona vėl nori grąžinti caro laikus į Lietuvą. Bet ar mes galime prie to prileisti, kad būtų atgal grąžinti tie žiaurieji cariškos žandarmerijos laikai, kurių nuvertimas Lietuvos liaudžiai ir visos buvusios Rusijos monarchijos darbininkų klasei kainavo daugelį brangių aukų? Niekuomet! Viso pasaulio liaudis kovoja už tokią santvarką, kurioj savo reikalus tvarkytų patys žmonės: per seimus, parlamentus ir kitokias įstaigas. Nuo kovojančios pasaulio liaudies negalime nė valandėliai atsilikti ir mes, lietuviai, darbo žmonės! Mūsų pareiga prieš ruošiamas liaudžiai per visokius referendumus pinkles,—pakelti griežtą kovos ginklą ir jo greičiau atsistoti patiems savo reikalų sargyboje!

Mes negalime daleisti, kad fašistai prieitų prie tokios tvarkos, kur prezidentas būtų renkamas 7 metams ir ministeriai būtų skiriami, atleidžiami ir atsakomingi tik prieš prezidentą, o pats prezidentas leistų visokius darbo žmonėms varžančius dekretus. Jei prie to daleis Lietuvos liaudis,—tuomet pas mus bus taip, kad *kruvinasis Smetona viešpataus ir leis visus įstatymus, pasikviesdamas sau pagalbon liaudies budelius; Voldemarą, Plechavičių, Musteikį, Daukantą, Merkį ir jiems panašius.* Tuomet Lietuvoj bus pikčiausia monarchija ir kruvinoji satrapija, kurioj liaudžiai teks vilkti baudžiavos ir vergijos jungas, kaip jau šiandiena iš dalies yra. Štai ko nori Smetona ir jo kompanija pasiekti taip vadinamu „referendumu".

Kas gi daryti, kuomet per akis norima apgauti Lietuvos liaudis ir uždėti jai jungas ant pečių? Vienintelė išeitis,—stoti visiems aktingai į kovą. Atėjus referendumui, visiems išvystyti aktingiausį boikotą, t. y., nebalsuoti patiems ir kitiems neleisti balsuoti. Bet drąsiai, organizuotai sukilti visiems su ginklu rankose, kol dar nėra įsigalėjęs fašizmas, ir duoti tiems visiems apgaulingiems budeliams paskutinį patepimą. Prie tokio revoliucinio žingsnio mes turime ruoštis netik laukdami referendomo, kurio, gal, niekad nebus, bet bendrai laikydami sau kiekvienas už pareiga—darbo Lietuvos paliuosavimą iš fašistinio kalėjimo. Jau bėgy paskutinių metų, per kuriuos Smetona—Voldemaras—Plechavičius sušaudė virš 100 nekaltų žmonių, prigrūdo pilnus kalėjimus, užgniaužė spaudos laisvę, įvedė visoj Lietuvoj žiauriausį karo stovį ir tuomi sustabdė mūsų krašto ekonominę bei kultūrinę pažangą, — mes be dvejonių privalome bent kartą galutinai nušluoti tas kruvinas dėmes ir purvus, kuriais viso pasaulio akyse tie budeliai apdrapstė mūsų gimtąjį kraštą. Todel, seni ir jauni! organizuokimės, ruoškimės ir juo greičiau stokime į ginkluotą kovą, jei norime matyti laisvą Darbo Lietuvą. Kitos išeities nėra. Jeigu darbininkai savo jėgomis sutriuškino caro galybę ir iškovojo sau nepriklausomybę,—tai tuo lengviau suburtomis jėgomis įstengsime nušluoti ir sutruškinti tuos tautiškus budelius, kurie geria nekaltų žmonių kraują ir ruošia mums tautišką vergiją.

Meteoras.

Kaunas, 18—XII.

Fašizmo balansas Italijoj.

Kai prieš du mėnesius, švenčiant fašistinės diktatūros penkių metų sukaktuves Italijoj, diktatorius *Musolini* „patriotiškai" klykavo Romos gatvėse, girdamasis savo nuopelnais ir demonstruodamas žmonių akyse su savo 250000 ginkluotų juodmarškinių gauja—lietuviškieji fašistai Kaune nėrėsi iš kailio ir rašė savo laikraščiuos ilgiausius pagirų straipsnius savo dėdei. Ne vienam žmogui, o ypač „tikram patriotui", kuris „ščyra dūšia" skaito „Lietuvį", „Lietuvą", „Darbininką", beabejo rodėsi, kad Italija, turbūt, pavizdingiausia šalis pasauly, jeigu jau ją musiškiai, „tėvynės gelbėtojai", taip giria ir stato išganymo pavyzdžiu Lietuvai. Bet iš tikrųjų yra visai priešingai. Tą lietuviškų „patriotų" liguistą ilgesį prie fašistinės Italijos, mes pilnai suprasime tuomet, kai nudrieskę patriotišką kaukę, parodysim tikrąjį kruvinojo fašistų rėžimo veidą. O tas veidas pamatyti tam, kas turi kaktoj akis ir mato, yra labai lengva.

Fašizmo sukaktuvėms Italijoj, žymi visuomenės veikėja, gerai pažįstanti Italijos gyvenimą, drg. *Angelika Balabanova*, patiekė visuomenei labai svarbią ir įsidėmėtiną agyskaitą, su kuria itin reikalinga susipažinti pažangiajai Lietuvos visuomenei, kovojančiai su fašizmu mūsų krašte.

Nes mūsų fišistai pasisėmę „išminties" iš savo mokytojų Italijoj, kaip tik eina tais pat keliais ir vartoja tuos pačius valdymo metodus, kuriuos, vartodami Italijos budeliai, sukaustė savo kraštą fašistinės vergijos retežiais.

Po penkių metų fašistinės diktatūros, kiekvienas mąstantis italas įstikino, kad laisvojoj Italijoj nėra

daugiau jokių įstatymų ir jokio atsakomybės jausmo. Šituos pagrindinius visuomeninės tvarkos dėsnius ten pakeitė fašistinės bandos sauvaliavimai, įvairių pasturlakų bei veltėdžių savanaudiškumas, provokacijos, chuliganiškumas ir tam panašūs dalykai. Suvedus tos bandos darbų apyskaitą vien tik už 1925 metus, pasirodo, kad bėgy vienų metų buvo:

118 žmonių nužudytų, 1699 — sunkiai sužeisti, 11308 suimtų. Skaičius susprogdintų namų ir biūrų siekė 380. Pas 10932 piliečius padarytos kratos. Per tą laiką įvyko 1521 teismas, pasodinęs į kaltinamųjų suolus 10861 pilietį. Be to skaičiaus, 5407 buvo nuteisti ilgametei katorgai.

Prie tų kruvinųjų aukų, kurių priežastimi buvo fašistinės bandos gyvuliški užgaidai, reikalinga pridėti begalę tremtinių, su kuriais jokių „juridinių ceremonijų" nedaroma ir kurių tikslų skaičių sunku suvokti. Tik „teisingasis" Musolini savęs „pateisinimui" pradžioj 1927 metų galėjo viešai pasakyti, kad tremtinių skaičius tesiekia „tik" 930. Bet iš tikrųjų dalykai atrodo visai kitaip. Be to, reikalinga galvoj turėti it tas žiaurias sąlygas, kuriose tremtiniams tenka gyventi. Jie paprastai tremiami į menkai apgyventą salą, nuo kurios niekur neleidžiamą pabėgti. Panašiai taip, kaip ir pas mus tremiama „pavojingus visuomenės tvarkai asmenis" į Varnius.

Vienas pabėgusiųjų tremtinių sekančiai apibūdina gyvenimą saloj:

Patalpos, kuriose tenka gyventi tremtiniams, yra neapsakomai brudnios ir pilnos smarvės. Vanduo labai šlykščiai gabenamas iš Palermos. Tremtiniai su šeimynomis gauna vos 1,50 lito dienai. Savininkai, kurie randasi neapgyventoj saloj ir išimtinai iš tremtinių gyvena, begėdiškai juos išnaudoja. Už mažiausį prasižengimą baudžiama kalėjimu arba žiauriausiais kankinimais ir mušimais. Šnipai ir provokatoriai sukasi kiekviename žingsny. O ypatingai troškulys, badas, ligos, fizinės ir moralinės kančios sudaro tokias apystovas, ksd daugybė žmonių jų neperneša ir labai greitai miršta.

Tai vienas vaizdelis iš tremtinių gyvenimo, kurie atskirti nuo gyvojo pasaulio turi bastytis, nelyginant laukiniai žvėrys neapgyventoj saloj.

Kas liečia krašto gyventojus, tai jie taip priprato kasdieniniame gyvenime prie mirties bausmių, kad bėgy tų penkių metų, matydami tą masinį terorą ir begalinę fašistų sauvalę, visokius teismų „sprendimus", žudynes, sutinka su didžiausiu pasyvumu, žiūrėdami į viską abėjingai ir leisdami pro prištus. Nes pertuos metus visiems teko matyti ir pergyventi; kad jei tūlas italas, kuris nepatiko kuriam nors veltedžiui, pasturlakai arba fašizmo skelbėjui,—be niekur nieko galėjo būti nužudomas ir už tai žmogžudys bus pateisinamas— dargi pagiriamas. Pavyzdžiui, seimo atstovas drg. *Mateotti*, dienos šviesoje galėjo būti fašistinės bandos išvežtas ir nužudytas. Gi naktį, fašistiniai žmogžudžiai įsiveržė į atstovo *Pilatį* miegamąjį kambarį ir akyvaizdoj žmonos ir sūnaus, jį nužudė. Ir, žinoma, po Piloti mirties žmogžudžiai buvo pateisinti Demokratų partijos atstovas *Amendola*, buvo fašistų budelių kruvinai sumuštas, kol savo žaizdose užmerkė akis. Tokie teroristiniai įvykiai, kurių kaltininkai visuomet buvo ir esti pateisinami, ant tiek sudemoralizavo Italijos visuomenę, kad ji pasidarė šalta ir abejinga by kokiam gyvesniam visuomeninio gyvenimo reiškiniui.

Nereikia užmiršti, kad lygegrečiai su žmonių terorizavimu ir žudymu, ėjo deginimai, susprogdinimai ir grobimai darbininkų organizacijų nuosavų namų, kurie buvo visuomenine nuosavybe ir kurių turtas siekė milionų.

Buvo susprogdinta šimtai laikraščių redakcijų, sunaikinti visi profesinių sąjungų ir liaudies namai, kurių milžiniškas turtas buvo panaikytas.

Tūkstančiai nekaltų žmonių turėjo patirti ant savo kailio įvarias prievartas ir asmeniškus kerštus. Italijoj nėra nė vienos vietelės, kuriai nebūt tekę patirti kruvinąją fašistų leteną. Ir taip jau šešti metai, kaip Italijoj žiauriausio karo stovio sąlygose siaučia masinis teroras ir cenzūra.

Ne vienatoms, bet daugybei gyvenimas Italioj pasidarė žiauriausiomis kankynėmis ir jungu, kad daugeliui mirtis rodosi išganymu Todel pateisinamos ir tos saužudybės, kurios dažnai vyksta Italijoj

Palaikymui to „revoliucinio rėžimo", fašistų žodžiais tariant, yra įvisti taip vadinamieji *„ypatingi teismai"*. Visi politiniai „prasižengėliai" yra jų globoje. Teisėjų pereigas tuose teismuose išimtinai eina fašistinės policijos *karininkai*. Kasdien tie teismai išneša sprendimus. Užtenka pakliūti į antifašistų skaičių, kad būtum „kaipo pavojingas valstybei asmuo", nuteistas nuo 8—15 metų, o dažniausiai amžinai katorgai.

Toliau, seka eilė taip vadinamų „neištikimųjų". Neištikimam italui labai retai galima likti savo name. Jis yra nuolatinėj policijos priežiūroj. Toks žmogus paprastai privalo apleisti savo namus, arba mesti bi kokį faš stams nepatinkamą užsiėmimą. Be to, labai dažnai tos kategorijos žmonės privalo duoti raštiškai pasižadėjimus, kad jie neužsiims jokiu antifašistiniu darbu ir kad jų gyvenamoj apylinkėj nepasireikš joks antifašistinis veikimas. „Neištikimieji", kurių skaičius siekia dešimtimis tūkstančių, neturi teisės lankyti jokių viešų salių ir nuo tam tikros valandos negali pasirodyti gatvėj. Prasižengus prieš jiems nustatytą tvarką —laukia kalėjimas ir visokios egzekucijos.

Fašistų leidžiamieji „įstatymai" yra ne kas kita, kaip sankcionavimas teroro, suvaržymas mažiausio šešėlio asmeniškos laisvės, savystovumo parlamento ir visuomenės, suvaržymas laisvų profesijų žmonių (suprantame nefašistų), kaip pavyzdžiui: rašytojų, žurnalistų, mokytojų ir t. p.

Nenuostabu, kad prieš tokios „tvarkos" galvą Musolinini buvo padaryti keturi pasikėsinimai prieš jo gyvybę:

1) 4 lapkričio 1925 m. padarė Zamboni
2) 7 balandžio 1926 m. „ ponia Gibson
3) 11 rugsėjo 1926 m. „ Lucetti
4) 31 spalių 1926 m. „ darė kitas Zamboni, jaunas vaikinas, kuris toj vietoje buvo žiauriausiai užmuštas.

Po kiekvieno tų pasikėsinimų prieš Musolinio gyvybę, buvo leidžiamos provokacijos apie ruošiamus perversmus, kurie gręsia „tėvynei prapultimi" ir, po to, rėžimas ir represijos dar labiau sustiprėdavo.

Visos partijos dargi liberalų *Giolitti* ir *Salandro* yra uždarytos, visi nefašistiniai laikraščiai išnaikinti.

Tokios tvarkos išdabojimui, šnipų pareigas eina netik tos rūšies policija, bet ir gelžkelių, pašų ir telegrafų policija, kuri vadinama *„tautine policiia"*. Tokiu budu fašistinio špionažo voratinklių yra apipintos visos gyvenimo sritys.

Neveltui Balabanova sako, kad laisvoji Italija per penkis metus pavirto į policinę valstybę, prie kurios prilyginus dargi amžina atilsi monarchistinė Rusija buvo la svesnė valstybė. Carinėj Rusijoj, vis delto buvo šiokios tokios ribos sauvaliai, buvo įstatymai, kurių peržengimo ir patys valdovai nepakęsdavo. Įstatymai, kaip reakcingi jie nebuvo, buvo saugojami tam tikslui pasodintų valdininkų. Italijoj šiandien tegali būti kalba tik apie fašistinę bandą, kuri turi laisvas rankas savo gyvuliškiems užgaidoms ir prieš nieką jokios atsakomybės neneša. Tokiu būdu, fašistine „revoliucija", kuri įvyko „tevynės gelbėjimo" obalsiais, yra kruvinoji banditų ir žmogžudžių priemonė, dėka kurios, pagrobę jie

valdžią į savo rankas, laikosi teroro pagalba. Ir tas teroras, dėka kurio fašizmas laikosi, vis labiau plečiasi, nes be jo tuojau turėtų žlugti fašistų hegemonija.

Tai taip, trumpais bruožais apibrėžiant, atrodo kruvinasis fašistų rėžimas Italijoj. Dabar staitytojui bus suprantama, kodel mūsų fašistai su tokiu užsidegimu giria Italiją ir stato ją pavyzdžiu Lietuvai. Dar daugiau. Jie netik stato mūsų kraštui „išganymo" pavyzdžiu fašistinę Italiją, bet siuntinėja ir visą eilę lietuviškų žvalgybininkų ir šiaip fašistų studijuoti ten fasistų valdymo metodų, kad juos geriau mokėtų pritaikinti Lietuvoj. Net pats Voldemaras su keletą fišistinių karininkų vasarą viešėjo Italijoj, kad pasimokinus pas Musolinį fašistinės išminties ir paskui savo mokslą taikinti pas mus. Be to, iš Italijos mūsų diktatorai yra parsigabenę ir keletą mokytojų, kurie mokina lietuviškus šlapjurgius, kaip valdyti Lietuvą. Vienas tokių mokytojų yra žinomas girtoklis Kaune prof. *Šebedevas,* kuris laiko studentams tautininkams paskaitas apie fašizmą ir padeda organizuoti pavyzdžiu Italijos juodmarškinių,—fašistų *žalmarškinių kovos būrius* Lietuvoje. Netenka abejoti, kad kai Voldemaras suorganizuos panašią kovos šaiką —Lietuvoj prasidės dar didesnis teroras, žudymai ir persekiojimai. Nes jis su visa banda eina panašiu keliu ir vartoja tuos pačius metodus, kaip Musolini. Jeigu dar šiandien priešingoms tautininkams nayviomis partijoms leidžiama po globą cenzūros išsitarti vienas kitas priešingas žodelis—tai tik delto, kad tautininkai jaučiasi silpni. Kol sustiprės, jie gražiais žodžiais ir visokiais „tėvynės gelbėjimo" obalsiais ramina bei vilioja lietuvišką visuomenę Bet kuomet jie pasijus pakankamai stiprūs, tuomet paleis į darbą prieš kitaip manančius žmones visas tas kruvinas priemones, kurios vartojamos Italijoj.

Todel, pažangiajai Lietuvos visuomenei, kuri jau pakankamai patyrė kruviną̨ją fašistų diktatūrą bėgy vienų metų, reikia mesti bergždžias svajonės ir plepalus ir griebtis griežtų kovos priemonių, kad pirm negu įsigalės fašistai, *juos nušluoti mūsų krašte.* Jeigu tai nebus padaryta artimiausiu laiku, kol dar liaudyje yra didelis nepasitenkinimas fašistais ir revoliucinis kovos ūpas — tai tam viskam išnykus, su fašistais bus labai sunki kova. Tai reikalinga itin įsidėmėti ir nepraleisti nė vienos minutės, neišnaudojus ją priešfašistinei propagandai ir ruošimosi *nuversti fašistinę Voldemaro diktatūrą organizuotų ginklo keliu.*

K. K Z.

2. Laiškai iš Vakarų Lietuvos.

1.

„Laisvoji" Lietuva šiandien yra ištisas įvairių įvairiausių, tikrų ir netikrų gandų katilas. Padėties abejingumas, žmonių nerimas, kalbos apie perversmą ir karą, neaiškus rytojus, o virš to—sunki reakcija, žvalgybininkų aukos, nė išsižioti neleidžianti cenzūra — ryškiausieji dabartinės Lietuvos būklės bruožai.

Pirmas įspūdis, kuris gaunamas pažvelgus į šiandieninę Lietuvą, tai visiškas gyvenimo apsnūdimas. Jokio kūrybinio judėjimo, jokio visuomenimio ar kultūrinio progreso beveik kaip ir nėra. Visose, tiek politinėse, tiek kultūrinėse organizacijose jaučiamas kažkoks slopus neveiklumas, kuris, aišku, kyla dėl pasiutiškų fašizmo represijų. Net Ereto klapčiukai „pavasarininkai" apmirė ir ėmė skystis, kad del varžymo joks veikimas nebeįmanomas (žiūr.: „Pavasaris" Nr. 19). Ką jau bekalbėti apie „kultūrininkus", jaunimiečius, žiežerbininkus arba politines socialdemokratų bei valst. Liaudininkų organizacijas. Tas stengiamasi smaugte nusmaugti. Tačiau tenka pasakyti, kad fišistai to nepasieks, nes jau dabar dauguma tų organizacijų ima dirbti „palėpėsė" ir, aišku, juo labiau didės represijos, juo labiau plėsis ir konspiracinis darbas. O tatai ugdys revoliucinį sąjudį ir priešfašistinius kovotojų kadrus.

Plačiosios visuomenės masės taip pat yra labai pasyvios ir abejingos, ypač fašizmo atžvilgiu. Didžiausias melas, kurį skleidžia tautininkų spauda, būk visa tauta gyvai pritaria Smetonos — Voldemaro diktatūrai, aktingai reiškia savo nusistatymą gausiose rezoliucijose ir vaišinguose „prezidento" sutikimuose. Tiesa, kad „Lietuvis" ir „Lietuva" talpina daugybę įvairiausių rezoliucijų, bet taip pat dar didesnė tiesa, kad visos tos rezoliucijos yra pagamintos policijos bei žvalgybos. Cenzūros ir visokių represijų pančiai,—jau pirmaisiais savo gyvavimo metais pasirodė esą aiškūs Lietuvos kultūrėjimo stabdytojas, visuomenės sąmonėjimo bei susipratimo smaugėjas ir didžiausias reakcingumo siaubas.

Darbininkų bei mažažemių ūkininkų padėtis labai sunki. Ekonominis skurdas stipriai jaučiamas. Jau dabar dideli būriai bedarbių stovi ant gatvių kampų. Šiauliuose, pavyzdžiui, jau yra apie 600 bedarbių. Del menko derliaus, maistas neįperkamas, o buržuazinė Smetonos valdžią darbininkų padėtimi visai nesirūpina (pav. Šiauliuose neleista bedarbių susirinkimas) ir, aišku, nė nemano rūpintis. Bent kokio darbo srities įstatymai visai nebojami; viešieji darbai sustabdyti. Fašizmas sunkia letena slėgia Lietuvos proletarijatą.

Mažažemių ūkininkų padėtis taip pat nepavydėtina. Jokių paskolų ar kreditų niekas neteikia, nes militarinis rėžimas, karininkų bei gausios žvalgybos išlaikymas suryja visas valstybės lėšas. Jei prie kairiosios valdžios dar buvo tvirtų vilčių gauti užsienio paskolą, tai dabar apie šį reikalą negali būti nė kalbos, nes net papraščiausias prekybos įstaigų kreditas niekeno nebeteikiamas. Tautininkų rėžimas veda kraštą į ekonominį krizį. Aleksos steigiamieji visokie Žemės Ūkio Rūmai yra tik politiniais sumetimais ruošiama iliuzija. Be to, visa tai liečia beveik tik stambiųjų ūkininkų ar dvarininkų reikalus, bet naujakuriams, tiek darbininkams, jokios naudos neteikia.

Dar keletas žodžių apie paskutinių dienų įvykius. Jau po Emigrantų Kongreso fašistai reiškė rimto susirūpinimo. Gi paskutiniu laiku tas susirūpinimas virto tiesiog baime. Visokios kalbos apie drg. J Plečkaičio ruošiamus būrius, apie galimą lenkų puolimą—plūste užplūdo visą Lietuvą. Ir kas keisčiausia,—kad tuos gandus skleidė krikščionys demokratai bei valstiečiai liaudininkai, tuo norėdami įbauginti Voldemarą ir įsiveržti valdžion. Dabar, paskelbus drg. Plečkaičiui apie visus tuos pramanytus gandus — viskas po truputį rimsta.

Š. m. lapkričio mėn. 29 d. kademai įteikė Smetonai net tam tikrą memorandumą koalicijos sudarymo reikalu, kurį dabar atspausdinę slaptai platina. Tačiau nei kademams nei valstiečiams valdžion įsterpti nepavyko. Ypač tuo susikompromitavo valstiečiai. Visa pažangioji visuomenė pasmerkė tokius Valst. Liaud. Centro žygius. Strimaičiai, Toliušiai ir Lašai šiuo atveju

pasirodė esą tikri demokratijos išdavikai ir diktatorių padų laižytojai. Gi socialdemokratų centro vedamoji linija kaip tik atatiko momentui ir daugumą patenkino.

Nepavykus geruoju įsiveržti valdžion, kademai bandė pučo keliu nuversti Smetoną. Pučui vadovavo Bistras. Priešaky su pulk. Petrulčiu š. m. gruodžio mėn. pas Smetoną nuėję karininkų—pučistų grupė ir pareikalavo jį, kaipo nesugebantį valdyti kraštą, atsistatydinti. Sako, kad Smetonininkų padėtis buvusi jau labai kritinga ir tik 5 pulkas, atsisakęs paremti Bistrą beišgelbejęs smunkančią diktatūrą. Kelios dešimtis karininkų areštuota ir patalpinta 6 forte, o Bistras turėjo skubiai, lydimas ginkluotų ateitininkų studentų, automobiliu bėgti į Vokiet ją. Visa tai slepiama ir laikraščiuose nieko neleidžia rašyti.

Baigiu. Linkiu sekmingiausios priešfašistinės kovos.

Ž.

Šiauliai, 1927—12—XII.

2.

Pas mus dabar visų nuomonės koncentruojasi apie „didelį" Voldemaro „laimėjimą" Ženevoj. Tauti ninkai labai daug apie jį kalba, bet atsigrįždami žiūri, ar kas iš jų nesišidina. Jaučiasi nabagėliai, kad tai, kas jiems didžiųjų machtų buvo antmesta prievartą Ženevoj buvo galima lengviau ir garbingai pasiekti, sėdint Kaune ar nuvažiavus Rygon. Klaidą pataisyti dabar jau vėlu ir prisieina skambinti varpus ir „Te deum" giedoti „dideliam" pono Voldemaro „triumfui" pažymėti. Opozicijos partijos, visuomenė ir liaudis tinkamus mūsų Patašuko nuopelnus įvertina ir tyli dantis sukandę. Atsiprašau, opozicijos laikraščiai dabar rašo plačius kritikos straipsnius, bet juose sakoma ne tai, kas turėtų būti pasakyta. Politikuojama taip zajadlai, kad partijų vadai per politinius akinius jau nebemato visuomenės veido, kurs kasdien darosi rūstesnis ir artimoj ateity gali atsikreipti ne tik nuo dabartinės vyriausybės, bet ir nuo „legalinių" partijų vadų.

Voldemaro negarbingas susitarimas su lenkais, jo blaškymasis Ženevoj ir beprincipingumas, kitoj šviesoj parodė ir Lietuvos politinių emigrantų veidą. Dabar Lietuvos visuomenė mato, kad emigrantų pareikšta nuomonė del Lietuvos ir Lenkijos santykių, nebuvo toki baisūs, kai apie juos zaunija mūsų trumpakelniai oficiosų ir kitų laikraščių redaktorėliai ir korespondentėliai. Žmonės dabar klausia, kuris susitarimas su lenkais būtų buvęs garbingesnis, ar Ženovos didžiųjų valstybių bizūno suraižytas ponas Voldemaras, nužemintai linguojęs prieš tarybą, ar pačių Lietuvos žmonių iniciatyva tų santykių sureguliavimas. Laikraščiai ir organizacijos dar protestuoja prieš „plečkaitininkus", bet tų protestų turinys jau toks dirbtinas pasidarė (ir aukščiau toks buvo), kad dabar geriau negu pirma, jaučiamas tautininkų naujo šulo Gustainuko stilius. Simpatijų Lietuvos politiniams emigrantams čia yra daugiau, negu jūs mamanot, tik jų dabar niekas negali viešai pareikšti. Voldemaro pasakyta Ženevoj kalba, kuri jau mūsų spaudoj paskelbta, aiškiai visiems parodė, kad tautininkai vieni lenkų nebijo (su jais jie geri sebrai), bet Vilniui esančių emigrantų ir kitų, kurie turi daugiau pasitikėjimo lietuvių liaudy, negu visa kruvon sudėta tautininkų partija. Prie progos pažymėsiu, kad Plečkaičio galva pabranga ir už ją, vietoj 1000 dorelių, dabar yra paskirta dovana 5000 dolerių suma. Tai dovanai laimėti atsiranda, kaip girdėjau, nemaža savanorių, kurių keli jau išvykę užsienin. Kitų galvos dar tebėr neapkainuotos.

Bet gana rašyti apie Voldemaro ir jo „laimėjimus". Gali pradėti mūsų „gerojus" apie save galvoti per daug ir sprogti besipūsdamas, kaip varlė prieš jautį. Lietuvai nelaimės nuo to nebūtų, bet tautininkams būtų „kaput". Be Voldemaro jie negalėtų nei vieno žingsnio padaryti.

Dabar pora žodžių apie kitus dalykus Pastaruoju laiku tautininkai pradėjo smarkiau gliaudyti p. Krupavičiaus vaiską—ateitininkėlius. Gruodžio 10 d. iš Kauno turėjo išvažiuoti 5 tremiami į provincijas ateitininkų vadai: Dagilis, Baniulis, Vainauskas ir kiti. Apie 8 val. vakare į stotį pradėjo rinktis raudonkepuriai. Susirinko jų apie 200 ir vis dar rinkos. Vidaus reikalų ministeris, nors ir labai drąsus vyras, pabūgo raudonkepurių „revoliucijos" ir kapituliavo. Pasmerktiesiems bausmė buvo panaikinta ir sudaryta konkordatas tarp vidaus reikalų ministerijos ir raudonkepurninkijos, kuri ateity ir pačiam ponui ministeriui gali susigadyti. Juk nežinia, kas bus rytoj, arba poryt. Gal reikės tautininkams kloniuotis p. Krupavičiui ir prašyti į talką prieš pradedančią nerimauti lietuvių visuomenę. „Brezgat' ničem nesledujet". Ypač, kad tie politiniai emigrantai vis dar nenurimsta ir savo „Pirmyn" kelia visą liaudį. Kalbama, kad Voldemaras vėl bėgs į Ženevą prašyti pagalbos ne prieš lenkus, bet prieš lietuvius, kurie jo „nuopelnų" neįvertina ir nenor pripažinti jo diktatoriškų talentų.

Čia vėl turiu atsiprašyti del grįžimo prie Voldemaro. Norėtum žmogus apeiti nepalietęs pikto daikto, bet kaikada sąlygos taip susidaro, kad turi uostyti ir tai, kas negardžiai kvepia. Mūsų kraštas mažas, tat dar sunkiau nuo voldemariškų „arotmatų" pasislėpti.

Panašiai sako ir ponas prof. Herbačiauskas. Jis dabar triumfuoja, kad jo pranašystės išsipildė, bet jei išsipildys jo dabartinės pranašystės, tai dievulėčiau mano, reikėtų jam laurų vainiką nupinti Tų pranašysčių dabar neskelbsim, nes bijau, kad tautininkai pastiptų iš baimės. Joms įvykus parašysiu.

Bendrai taip pas mus dalykai atrodo, bet tarp mūsų kalbant auga nusistatymas prieš fašistus ir reikia tikėti em grantų pranašavimui, kad pati liaudis nušluos nuo Lietuvos veido fašistus ir jų pakalikus. Nes šiandien „Pirmyn" jau ant tiek sujudino kairiosios visuomenės sluoksnius, kad jie žūt būt pasiryžę žengti pirmyn į kovą. Tik draugai, jūs, kurie turit galemybių skelbti laisvą ir drąsų tiesos žodį, nenuleiskit rankų ir varykit darbą toliau. „Pirmyn" kovos obalsiai ir jūsų darbas neliks be pasekmių.

P—nas.

Kaunas, 1927—XII—16 d.

3.

Laikraštis „Karys" šįmet davė priedą, pavadinta „*Gruodžio 17 d. metinės*". Tai labai akyvus ir įsidėmėtinas priedas. Visas papuoštas aktingesniųjų fašistų fotografijomis. Tarp kitų fašistų fotografijų matome pulk. *Skarupskį*, po kurio abrozdu parašyta: „Žymiausias perversmo organizatorius ir vykdytojas. Jis paruošė perversmo planą". Toliau patalpinta grupė karininkų su parašu apačioj: „Svarbesnieji perversmo organizatoriai ir vykdytojai". Dar toliau išvardinti visi perversmo „didvyriai": major. inž. *Šlabžys*, vyr. leitinantas *Mačiuika*, kavalerijos kap. *Matulevičius* ir teismo kap. Steponaitis. Po tos šaikos, seka su įvairiais prisegtais titulais apačioje Merkio, Daukanto gen. Žukausko, Musteikio, Voldemaro, Plechavičiaus ir Smetonų atvaizdai.

Labai gerai padarė „Karys", davęs tą priedą. Dabar tai bent tikrai visi žinosime tuos perversmo „didvyrius". Pasirodo, kad pati kariuomenė, išskiriant karine vadovybę nuėjusia drausmės ir priesaikos laužymo keliais, visiškai nedalyvavo perversmo paruošime. Ji tik buvo apgauta.

——

Gruodžio 17 d. grįžta po didelių „laimėjimų" Ženevoj „dialektikos čempionas", p. Voldemaras. Administraciją nerimsta ir nervinasi, kaip čia iš Voldemaro padaryti herojus. 10 v. ryto įstaigose skelbiama, kad delei 17-XII metinių, tuojau nutraukiami darbai, ir visi valdininkai turi tuoj eiti *stotin pasitikti p. Voldemaro*. Kas neis, su tuo žinosią kaip pasielgti. — Tuokiu būdu norėjo sudaryti grandiozinį grįžtančio Patašonuko pasitikimą, bet iš visko išėjo lietuviškas „piš". Visą triukšmą, padarė įsakymo keliu suvaryti karininkai. Vėliavomis buvo pasipuošę štabas, komendantūrą stotis ir tiek... Voldemarą pasitiko šaltai. Apart karininkų rėkusių „valio" ir nešusių mažuliuką „dialektikos čempioną" iš vagono į auto, veik niekas daugiau neprasižiojo.

Vakare Voldemaras ir Smetona daro pranešimus karių Romovėj. Tai mat ką reiškia fašistinė diktatūra paremta karininkų durtuvais: *karininkams apyskaitos pranešimai, o liaudžiai tik buzūnai.* Tie kuriuos liaudis kruvinu savo prakaitu maitina, *atsako ne liaudžiai, bet patys sau.*

— —

Iš Varnių 17-XII paleista 67 vyrai ir 3 moterys. Visi buvusieji seimo nariai, bei aktingesnieji visuomenės ir kultūros darbuotojai palikti. Vakar paleido 70 žmonių, o šiandien nuvežė 14 naujų. Jų tarpe Varniuose pasodino koki tai pamišėlį, kuris eidamas Telšių gatvėmis balsiai šaukęs, kad: „Voldemaras pardavė lenkams Vilnių".

Apskirtai kruvinos smetoninės sukaktuvės praėjo be jokio susijaudinimo ir patriotiško pafoso. Taip ir jaučiama, kad naujosios eros „medaus mėnuo" praėjo ir niekur nieks nieko nereiškia:—juntasi kerštinga tyla, kurioj „didvyriams" nelabai malonu.

„Nepuolimo" sutartis. Visi tautininkai sako, kad ministeris Musteikis pasižymi savo išimtinu protu. Visi pasakoja, kad nesenai jis pasivadino pas savęs „ateitininkų" galvas, ir sakąs jiems, būk jie norį padaryti Smetonai galą. Todel jis, Musteikis, siūląs ateitininkams pirmiau nueiti pas patį Smetoną ir tuo reikalu katalikiškai pasišnekučiuoti. „Ateitininkai", kaip tikri kaimo veršeliai išklausė to gudragalvio pasakų ir nemokėjo į jas reaguoti kokiu nors kietu daiktu, kaip priderėjo tikriems studentams...

Bet šiuo reikalu yra ir kita versija, būk Musteikis su „ateitininkais" — vytautiečiais padaręs „nepuolimo" sutartį. Kitais žodžiais tariant; jei kam nors ir kliūs verčiant diktatūrą, kad tik Musteikiui nekliūtų. Tai va kokia sutarties esmė. Sako, tą sutartį pasirašęs pats Musteikis. Galimas dalykas, kad tai yra anekdotas, bet tam anekdotui visi tiki, nes Musteikis tokiems dalykams yra didelis meistras.

Dingo be žinios.

Kaune visai rimtų žmonių kalbama, kad žvalgybos viršininkas Budrys—Polovinskas, esąs nepaliosuotas iš užimamų pareigų, bet tik išsiųstas i Rygą politinių emigrantų sekti. Tas žinias patvirtina ir rygiečiai, kurie matė slankiojant gatvėmis Budrį — Polovinskį.

Kitas žymus žvalgybininkas Vėžys, esąs išsiųstas į Vilnių kur jis visu uolumu organizuojąs emigrantų sekima, tikslu juos provokuoti ir šmeižti*). Yra žinių, kad Daugpily esą nemažas skaičius lietuviškos žvalgybos agentų. Labai galimas dalykas, kad Budrys ir Vėžys *dingo* su vyriausybės žinia ir tos paskalos, kurios tyčia paleistos Kaune apie jų pasišalinimą, yra tik prasimanymas.

Padetis.

Del padėties tenka pasakyti, kad ji šiek tiek aprimo. Visiems aišku, kad taika su lenkais nėra Voldemaro laimėjimas Visi tyli dantis sukandę ir mano kad Vilniaus klausimą Voldemaras, turbūt, jau visiškai išrišo, nes kitaip taikos negali būti.

Visuomenė vėl sukils ant kojų, kuomet prasidės derybos ir bus paliesti Vilniaus ir kiti klausimai. Žodžiu Voldemarui ir vėl teks visaip sukinėtis, kad savo padėtį išgelbėjus. Tenka girdėti kalbų, kad prieš derybas su lenkais Voldemaras numatąs visus sunkumus ir *žadąs sudaryti neva laikiną koaliciją.* Bet po derybų, pasirėmus karininkų jėga, vėl *versti koaliciją ir tuomet ilgiems laikams užtikrinti savo valdymą be koalicijų, ir be ceremonijų.*

Nors tai kol kas tėra pasaką, bet „dialektikos čempionas" Voldemaras, gerai žinodamas krikdemų ir liaudininkų viršūnių norą būti bent keletą dienų valdžioje, panašų šposą galės iškirsti. Reikia žinoti, kad Lietuvos Lenkijos derybos bus paskutiniu profesoriaus Voldemaro kvotimu, gavimui tikro diktatoriaus vardo. O jau paskui jis žinos, kas reikia daryti ir su tais, kurie jam tą kvotimą, per savo nayvumą, gali padėti iš laikyti.

Pup·tė.

Kaunas, 19-XII.

*) Ta žinia yra teisinga. Nes Vilniuj pastaruoju laiku atsirado daug žvalgibininkų, kurie matomai yra dirigojami kokios tai lietuviškos viršinybės. Jau du žvalgybininkai yra suimti ir sulyg jiems užsipelnyta bausme, padėti į atatinkamą vietą.
Red.

3. Laisvoji Gyvenimo Mokykla.

Lietuviškoji Vilniaus krašto moksleivija atbunda.

Nebeužtvenksi upės bėgimo,
Norint ji bėgtų ir pamažu...
Nebsulaikysi naujo kilimo.
Nors jį pasveikit būtų baisu!
Maironis.

Jau nekarta skaitytojai rado „Pirmyn", skiltyse, šį tą apie Vilniaus krašto moksleivių gyvenimą. Plačiausiai gal buvo aprašytas jų būvis bendrabučiuose. Šiandien noriu paliesti kitą jų lavinimosi sritį — lavinimosi kuopeles. Kiekvienas žino, kad mokinių bendro ar atskirų kokių mokslo šakų lavinimosi kuopelės yra labai naudingos. Ir jos paprastai atsiranda pačios tarp mokinių, dažnai visai suaugusiems mokytojams ar kam kitam netarpininkaujant.

Jaunimas yra palinkęs prie savarankaus veikimo ir atsiradus vienam kitam su iniciatyva veiklesniam draugui — tuoj susispiečia apie jį būrys simpatikų ir kuriasi kuopa. Taip esti visur, kur yr jaunimo, taip yra ir pas mus Vilniuje. Bet, deja, mūsų jaunimas negali viešai parodyti savo iniciatyvos, negali laisvai ir plačiai užsimoti, nes čia pat už pečių stovi „globėjai", kurie „kieravoja" visą moksleivių netik veikimą, bet ir mąstymą. Kaip tik nukrypai kiek į savo pusę iš „geradarių" užbrėžto rato, kaip tik pasakei ne tą ko „globėjas" nori—tai ir „prapuolei!" Tuoj, nieko nelaukęs,

rišk savo „turtą" ir kraustykis į sodžių kiaulių ganyti, nes *„ponai su mužikais daug nekalba"*.

Taigi čia noromis nenoromis turi šokti taip, kaip „tėveliai" griežia, jei nenori atsisveikinti su mokslu ir bendrabučio duona. Na, ir „šoka" mūsų vargšai moksleiviai „globėjų" pageidaujamą „tancių", kol nenusisuka sprando.

Taip esti ir su kuopelėmis. Kai tik įsisteigia tarp mokinių kokia nors kuopa, tuoj ją tempia po savo skvernų, nes ten „šilčiau". (tik nežinia kam kuopai ar skvernui!) Mat, pas mus vis bijomasi išauklėti „bolševikų", o kadangi baimė turi dideles akis, tai visur kur tik pasireiškia mokinių savarankumas, ten ir „bolševizmas" vaidenasi. Delto mūsų „auklėtojai" esti amžinai neramūs ir nervingi. Kiekvienas mažiausias mokinių judėjimas, kiekviena sveikesnė mintis mesta pačių mokinių — įvaro „ganytojams" nemaža rūpesčių ir išgąsčio. Visi gerai atmename, kiek „strioko" ir gimnazijos laiptų šluostymo skvernais, atnešė trys metai atgal gimnazijos ir seminarijos mokinės. Ką gi jos padarė? Nu gi, nieko daugiau, apart parodymo savo „drąsumo"; suritarusios vien tarp savęs, be kapeliono žinios, sumanė steigti mergaičių bendro lavinimosi kuopą. Padarė susirinkimą, kuriame dalyvavo virš šimto jaunų moksleivių, išrinko valdybą, pasikalbėjo apie savo reikalus, sudarė veikimo planą ir t. t. Kiek sumanymų, energijos, kiek džiaugsmo turėjo jos pradedamos tą savarankų darbą! Vienok, neilgai džiaugėsi. Sužinoję apie tai „globėjai" nutarė, kad be *kapeliono negali būti kuopos*. Be „dvasios vado" nėra nė vienos moterų draugijos! Na, žinoma ir išardė visą organizaciją apšaukę jos steigėjas bedieviemis, sudarė savo „katalikiškąją" kuopą, kurios prišaky atsistojo labai „dievobaimingas" dvasios vadas. Bet šita kuopa matomai buvo reikalinga tik tam, kad užmušus pačių mergaičių iniciatyvą, nes šiandien, kai viskas „nusiramino", nereikia ir „drąsių" „Vytautiečių".

Šiemet mūsų jaunimo „vadai" vėl pergyvena tą patį didelio neramumo laikotarpį. Tik jau šį kartą ne del mergaičių, bet del senos ir skaitlingos bendros moksleivių kuopos „Atžalos", nepaprasto judėjimo. „Atžala" gyvoja nuo senų laikų. Pirmiau ji nešiojo „šventą ateitininkišką" vardą, bet vėliau persikrikštė į „Atžalą" matyt, tuo tikslu, kad pritraukus daugiau narių.

Iki šių metų viskas ėjo „kuogeriausiai", nes valdyboje sėdėjo „ištikimi", dievobaimingi mokiniai. Šiemet, mokslo pradžioje valdyba buvo perrinkta. Ir stebetina — į ją įėjo vien „maištininkai" ir „bedieviai". Patys moksleiviai pastatė prie savo kuopos vairo draugus, į kuriuos žiūrima buvo iki šiol, kaipo į nerimtus, išdykusius, neišsilavinusius. Paklausus vieno kito mokinio, kodel tuos, o ne kitus išrinko, susilauki labai trumpo atsakymo. „Jie nebijo sakyti į akis teisybės". Matyt, per tiek metų „išrinktųjų" valdymo, moksleiviai pasiilgo teisybės, bet ne tos, kuri „dangų" žada, o tikros, mūsų žmoniškos ir žemiškos teisybės, kuri reikalauja mūsų laikais ypatingos drąsos. Sužinoję apie naujos valdybos sąstatą, kapelionai didžiai nuliūdo ir pamokose, vietoj tikybos mokymo pradėjo dažniau „aiškinti" bolševizmo kenksmingumą, prie progos pridurdami: „ir pas mus jų atsiranda".

Vienok, moksleiviai „bolševizmo" neišsigando ir savo valdybos neperrinko. Nieko nepadarysi! Prieš vėją nepapūsi, — sako priežodis — ir auklėtojams teko kuriam laikui užčiaupti oratoriškas vaples.

Kuopa tuo tarpu krutėjo. Į susirinkimus lankėsi daugybė moksleivių. Visi tie, kurie seniau vien žiūrėdavo ir klausydavo „dvasiškų pamokslų"—pradėjo patys kalbėti ir sąmprotauti.

„Užtenka jau"—sušuko jie—„mums, mūžikų vaikams klausyti jūsų geradarių „dorus" pamokymus; dabar jūs paklausykite apie savo nuveiktuosius darbelius, pažiūrėkite, ko suspėjome iš jūsų išmokti!"

Kiekvienas tikras auklėtojas turėtų būti dėkingas tam, kas parodo jam, jo klaidas. Pas mus gi esti priešingai: kiekvienas auklėtojo žodis yra šventas ir reikalauja neprieštaraujamo paklusnumo, nors būtų kvailiausias. Mūsų katalikiškieji „auklėtojai" yra didžiausia neliečiamybė, aukščiausis autoritetas, nors ne vienas jų yra didžiausiu storžieviu, veidmainiu, niekšu ir neišmanėliu.

Moksleiviai, tai senai žino, gerai supranta, tik... tyli, ar teisingiau pasakius, tylėjo bijodami „botago",

Bet su laiku viskam ateina galas. Atėjo jis ir tylėjimui. Pajutę „Atžaloj" šiek tiek laisvesnę atmosferą, mokiniai pradėjo kelti viešai susirinkimuose tokius klausimus, apie kuriuos pirmiau baisu buvo net su draugu patylomis kalbėti.

Vienas narių (ar tik ne pats „Atžalos" pirmininkas) parašė mažą referatėlį, kur pelietė savo kapelionų santykius su moksleiviais. Jo žodį draugai sutiko su entuziazmu, džiaugdamiesi tuom, kad bent kartą galėjo išreikšti balsiai ir drąsia tai, kas senai jau moksleivių sielą sunkiai slėgė. Tas pirmas tiesos žingsnys iššaukė daugiau ir viename „Atžalos" susirinkime pasigirdo balsas, šaukiantis moksleivius išbristi iš purvo ir reikalauti nuo auklėtojų bei mokytojų žmoniškumo. Vienas kuopos narių paruošė susirinkimui lyg ir feljetoną, kuriame nenurodydamas nei vardų nei pavardžių, nucharekterizavo visus „uoliausius" mokytojus, auklėtojus, globėjus ir geradarius tokiais, *kaip jie ištikro yra*. Autorius, būdamas, matyt, už kitus draugus jautresniu ir mokėdamas pastebėti, surinko visus auklėtojų bei mokytojų pravardžiojimus, kumščiavimus, klupdymus ir kitas „dorojo" bei „krikščioniško" auklėjimo barbariškas priemones ir visą tai surašęs, patiekė draugams, kurie dėkodami ir džiaugdamiesi, jam plojo ir trepsėjo bene visą pusvalandį.

Viskas būtų gerai, jei teisybė akių nesvilintų.

Tas susirinkimas įvarė „pedagogams" daug baimės ir „nerimasties". Po kelių dienų prasidėjo „tardymai" pasitarimai ir galų gale „teismas".

Ar tai juokai? Paimti ir tiesiog balsiai drąsiai, atvirai pasakyti visų akyvaizdoj tą ką manai ir atidengti visus „katalikiškus" darbelius tų, kurie tavimi „rūpinasi", „maitina", „moko"! Tai jau panašu į „revoliuciją". Ir „globėjai" nusprendė, kad toks „akyplėša" jaunuolis, tinka ne mokslui, bet... kiaulėms ganyti.

Pasitarę tarp savęs, pavyzdžiu Vakarų Lietuvos fašistinių karo komendantų, nutarė referentą kaipo „pavojingą" katalikiškajai mokyklų idilijai asmenį — ištremti neribotam laikui į sodžių.

Centras kviečia „nusidėjelį" pas save ir „pataria" be triukšmo, ramiai, tyliai surinkti savo daiktus ir važiuoti „namo". Paklausus — už ką, visai šaltai atsakė: „Jeigu ir žinai ką apie mus, tai turi tylėti ir kitiems neplepėti — supranti?" Čia ir pasireiškė viena iš principinių mūsų pedagogų priemonė, kurią jie jaunuomenės „auklėjimui" dažniausiai vartoja. Argi ji nepedagogiška?

Vienok kiekvienas biaurus darbas reikalauja pilotiško rankų nuplovimo. Centras, kaipo gerai pažįstąs evangelija, ir čia Piloto pavyzdžiu surado išeitį. Atsiminė, kad šis auklėtinis yra neturtingas ir negali užsimokėti už bendrabūtį, labdarybės gi draugija nesenai, darydama „gešeftą" savo sėbrams, pirko visai nereikalingus namus—tai reikia dabar tą spragą užlopyti ir prasilenkus su draugijos tikslu, teikti „labdarybę" ne vargšams, bet įvairiems spekuliantams ir „gešeftmacheriams".

Taigi, išeina visai gražiai ir katalikiškai. Nutarta „visus" neužsimokėjusius pašalinti iš bendrabučio, o kadangi feljetono autoriaus pavardė prasideda iš pir-

mųjų abecėlės raidžių,—tai jį pirmutinį ir paliečia tas „katalikiškas“ nutarimas. Mat, kai kada patogiau esti, kad auklėtiniai šuntakiais klaidžiotų, negu tiesiu keliu eitų. Tai antras mūsų pedagogų principinis ir visuomeniškas noras. Kas gali pasakyti, kad jis neatsako šių dienų pedagogikos kultūringiems reikalavimams!?

Vienok lengva yra nutarti, lengva užprotokoluoti, bet sunku įvykdyti. Moksleiviai, sužinoję apie draugo likimą, ėmė smarkiai bruzdėti. Tuoj atsirado protestas prieš tokį šunišką darbą, su visų moksleivių berniukų parašais, išskiriant kelis eucharistininkus. Tik, gaila, kad nepriėjo tas protestas prie to, kam buvo rašytas, o nepriėjo delto, kad Centras, sužinojęs apie tai skubiai, permainė savo „tvirtą principinį“ nutarimą, palikdamas „nusidėjėlį“ iki Naujų metų, nes „gal dar ir užsimokės“. Tik iš Centro negarbinga, kad jis turėjo tai padaryti prieš savo norą. O jei neužsimokės, tada kas?—Kažin, ar pasiseks numališinti, užčiaupti burną visiems moksleiviams!?

Ponai pedagogai! Juk, patys jau matote, prie ko privedė jūsų fanatiškai jezuitiškas netikęs auklėjimas! Šūkaujat ant bolševikų, o jūs patys skiepijat mokiniams tą bolševizmą savo tamsiais niekšingais darbeliais. Patys vedate prie anarchijos! Patys einate ir jaunimą tempiate tamsiais šuntakiais, bet žinokite, kad ateis tas laikas, kai visi šuntakiai išeis ant tiesiojo, plataus kelio. Vienas-kitas gali pasilikti amžinai aklu ir klaidžioti paskui jūsų skvernų, bet visų nepadarysite sau paklusniais vergais! Kaltinkite dabar, ką norite: — „Atžalos“ valdybą, pirmininką, kapelioną, kurs leido skaityti tokį rašinį, patį autorių, ar jo draugus jam pritarusius gausiais plojimais—vis tiek jau pirmiau buvusios „ramybės“ negrąžinsite! Vandens srovės, smarkiai prasimušusios audringai veršis ieškodamos laisvės ir savarankumo.

Visi gi jūsų grąsinimai ir koliojimai sukels dar didesnę neapykantą prieš jus pačius. Svarbu buvo padaryti pirmą žingsnį, prie kurio moksleiviai rengėsi jau senai, o dabar, kai jau jis padarytas—nepadės nei jūsų „radio“, nei „saldainiai“, nei gražūs pažadėjimai, nei kitos panašios šlykščios ir apgaulingos agitacijos priemonės.

Sveikiausiai gal būtų, jei visai mestumėt „Atžalą“ globoję ir stvertumietės „gelbėti“ euchristininkų kuopą, nes ji irgi „pavojuje“ ir ten jau girdisi „dundėjimai“, kad tik ir jos „ramus“ gyvenimas... „nesprogtų“.

Gi jauni, pilni energijos ir iniciatyvos moksleiviai, pralaužę juos troškinusius pirmus ledus, drąsiai žengs pirmyn, siekdami tikro, visapusiško ir savarankaus išsilavinimo! Tą moksleivių žingsnį galima tik pasveikinti, nes mums Vilniaus krašte itin reikalinga, kad lietuviškoji moksleivija būtų savaranki ir išeitų į nuskardusį aplinkos gyvenimą pilna užsidegimo bei sąmoningumo dirbti kultūrinį darbą ir plėšti tuos apleistus visų dirvonus. Moksleiviams padarius pirmą žingsnį, reikalinga dar drąsiau žengti pirmyn siekiant laisvų kultūrinių ir žmoniškų idealų!

K—ma.

Vilnius. XII—21.

4. Fašistinėj Lietuvoj.

Trys politinės bylos.

Pastaruoju laiku sadaromos trys didelės politinės bylos. **Kaune** traukiama atsakomybėn stud. Juozas Žiurlys (s.-d.). Stud. Armalis, karininkas Gražulevičius, Mečiuskas, Stanevičius ir daugelis kitų. Viso apie 15 žmonių. Jie tardomi ir visokiais būdais kankinami nuo rugsėjo mėnesio 10 dienos. Kiek teko patirti tardymas užbaigtas, bet kariuomenės teismo prokuratūra kaltinamojo akto kol kas nesudaro ir bylą tęsiasi. Šitoji byla sudaryta kokių tai šnipų ir yra turbūt vienintėlė fašistų laikotarpy, kuri atiduota ne karo lauko, bet kariuomenės teismui.

Antroji — **Alytaus** (Merkinės, Varėnos, Perlojaus) ir apylinkių politinė byla. Joje traukiama atsakomybėn: Janulevičius, Butavičius, Plavinskas, Keršys ir kiti, viso 12 žmonių. Bylai davė pradžią kokia tai provokacija. Ši byla žada būti „negrinėta“ karo lauko teisme. Visi suimtieji atgabenti į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą ir visaip provokojami. Kai kurie šios bylos dalyviai, tardant buvo nugirdyti ir tuo būdu pasistengta išgauti „medžiaga“ kaltinimui.

Trečioji — **Raseinių** byla. Traukiama teisman seimo narys A. Žukauskas (s.-d,), A. Špukas (s.-d.), Pet. Šiaudytis (s -d.). Buvo įkinkytas ir Grigiškis (v.-l.), bet pastaruoju laiku regis jį paleido. Raseiniečius norima atiduoti karo lauko teismui, bet kol kas nesurasta pakankamai apkaltinimui „medžiagos“ ir nekalti žmonės jau ketvirtas mėnuo pūdomi kalėjime.

— —

Buvusi nepersenai *Keidainių* apylinkės politinė byla, visai be jokios kaltės, karo lauko teismas nuteisė Liutkų (s.-d.) 10 metų katorgos ir visa eilę kitų piliečių nuo 5—10 metų katorgos.

— —

Neskaitant daugybės, politinių kalinių įvairių partijų, vien socialdemokratų *Kauno kalėjime* sėdi apie 50 žmonių. *Varnių* stovykloje soc.-dem. yra virš 70. Jų tarpe sėdi buvusieji seimo nariai s.-d. frakcijos Januškis, Jakubauskas, Markelis. Januškis biauriausiose sąlygose persirgo plaučių uždegimą. Markelis visai be jokios kaltės gavo 14 parų karcerio. Kiek tenka patirti iš grįžusių, tai salygos Varniuose yra tiesiog nepakenčiamos. Žmonės visaip tyčia provokojami, mušami kankinnami. Daugelis serga ir miršta. Be to šalta, nešvarų. Žodžiu, politiniams tenka gyventi gyvoliškose sąlygose.

Po priedanga patriotizmo.

(Medžiaga istorijai).

(Tęsinys žiūr. „Pirmyn“ № 5—6).

Tauragės kalėjime.

Po Tauragės sukilimo, trečioj savaitėj į Tauragės kalėjimą atvedė Antaną Balčiūną, iš šiauriškių kaimo. Gaurės valsčiaus, kaltinamą už dalyvaminą sukilime. Antaną Balčiūną Tauragės politinės policijos skyriuj sumušė kumsčiomis, lendrine lazda ir brauninku per galvą. Iš 3-jų ten buvusių valdininkų mušime dalyvavo 2. Jų pavardžių Balčiūnas nežino. Tauragės kalėjime Balčiūnas rado apie 70 suimtųjų. Balčiūnas kalėjimo kameroje rado Gronbergį, Jonušaitį, Kavaliauskį, Juozą Radvilą ir brolius Joną ir Antaną Eičius. Visi šie šeši žmonės Tauragės sukilime buvo visai nedalyvavę ir suimti nekaltai. Bet jie, nežiūrint jų nekaltumo, buvo smarkiai kankinami. Sumušė suimant, mušė tardant, mušė kiekvienas policnininkas, šaulys, ar nugirdytas ka-

reivis. Du kartu vedė tardyti į politinę policiją ir du kartu juos ten kankino. Mušime be viešosios ir slaptosios, policijos agentų, dalyvavo taip pat ir žiaurumu pasižymėjęs policininkas Lukošius ir Tauragės stoties žandaras Stepaitis. Mušė brauninkais nustvėrę už plaukų, mušė galvą į sieną. Gronbergiui galvoj pramušė 4 skyles, paskui pastatę prie sienos įrėmę jam į krūtinę brauninką reikalavo pasakyti, kur ginklą padėjo. Gronbergis, nors jokio ginklo neturėjo, bet bijodamas, kad nenušautų, pasakė, kad įmetęs į karklyną, ties Jūros upe. Bet nelaimingas pakliuvo dar į didesnę bėdą. Policija nuvedė į Jūros pakrantę ir reikalavo nurodyti, kur ginklas. Gronbergis tuomet paaiškino, kad jis jokio ginklo neturėjo, o sakė numetęs tik todel, kad bijojęs mirties. Policininkai Gronbergį šautuvais sumušė, kojomis suspardė, bet paskui eiti jau jis negalėjo, todel policnninkai jį atgal parvilko. Jonušaitis taip pat, kaip ir Gronbergis, prisipažino numetęs ginklą į roputes. O kuomet roputėse jo ginklo policija nerado ir kuomet Jonušaitis pasakė, kad jis jokio ginklo niekumet neturėjęs, — tai policija taip pat mušė, kaip ir Gronbergį. Jonušaitis jaunuolis vos 17-kos metų.

Kavailauską Joną atėjo į namus suimti apie 30 policninkų ir dar kareivių. Mušė visi, kas kiek norėjo. Vienas policninkas davė jam į krūtinę šautuvo buože taip skaudžiai, kad sužeidė Kavaliauskiui šonkaulį. Paskui pusnogį 6 kareiviai durtuvais surėmę per miestą nuvarė į policiją.

Policijoj vėl mušė, reikalaudami prisipažinti, kad dalyvavo sukilime ir kad pasisakytų, kur ginklą dėjo.

Radvilą Juozą kankino visą savaitę. Paskui rado nekaltu ir paleido.

Tie visi 6 žmonės, kuriuos Balčiūnas rado kameroj, nežmoniškai nukankintus, sukilimo dienoj buvo visai ne Tauragėj ir apie sukilimą nieko nežinojo. Policija mušė juos, kiek tik no ėjo, o paskui paleido, nes nieko iš jų kailio neišmušė. (B. d.)

Viena didžiausia mūsų nelaimė.

Mūsų priešai fašistai yra biaurūs ir šlykštūs dvikojai gyvuliai. Vienok kartais atsitinka taip, kad mes patys per savo, atvirai sakant, durnumą, patarnaujame fašistams ir tuomi pasidarome patys sau didesniais priešais, nei fašistai ir jų agentai.

Visi sako, kad lietuviai pasižymi savo plepumu. Bet iš tikrųjų taip ir yra. Plepėti mokame visi gerai, bet darbo dirbti veik niekas. Lietuvoj ir emigrantų tarpe yra labai blogas paprotys, *tai plepėjimas ir tas plepėjimas be galo, be krašto*. Daugelis politinių bylų žvalgyba sudarė tik todel, kad žmonės ką žino, tuojau viską išplepa tėvams, seserims, žmonoms, pažįstamėms draugams, kūmams ir t. t. Tie gi vėl visai litanijai savųjų ir taip eina pletkos, gandai, iš kurių fašistų agentai, fašistiniai kunigai ir žvalgybininkai semiasi medžiagos areštams, byloms, provokacijoms. Nereikia užmiršti, kad šiandien Lietuvoj visose pakampėse pilna šnipų ir provokatorių.

Į šunį mesi, į šnipą pataikinsi, kaip žmonės sako. Tiek to brudo priviso Lietuvoj, kad žmogus dargi nežinai, su kuo turi reikala, kalbėdamas su savo broliu ar pažįstamu. Yra net tokių atsitikimų, kad brolis brolį įduoda žvalgybai, kaip tai padarė korporantas studentas Kalvaitis, kuris tarnaudamas žvalgyboj, už menkniekį įskundė savo brolius.

Norint dirbti priešfašistinį darbą ir kovoti už šviesesnį liaudies rytojų, mums itin reikia saugotis tų šnipų ir provokatorių.

Todel:

1) Ką tik vienas pats *privalai* žinoti, niekam *nekartok* ir niekam *nepasigirk*. Suprask, niekam nepasigirk vis vien kas tai bebūtų. Pasigyrimas—garbės nesudaro. Garbę sudaro tik gerai atliktas *darbas. Ką tik vienas sau privalai žinoti—to ir sau po kelis kartus nekartok.*

2) Kalbose, kad ir nekaltose, nevartok įtrauktų į darbą žmonių pavardžių, vardų, nes kas seka, tam pravardės duoda reikalingą siūlą suradimui ir paties kamuolio.

3) Būk labai atsargus su žmonėmis, nes provokatorių ir pliuškių pilna visur.

4) Niekuomet nenuduok, kad ką tai svarbaus žinai, ir sakaisi, jog nepasakysi.

5) Saugokis karčiamų ir negirtokliauk.

Žodžiu, konspiracijos išlaikymo dalykas dabartiniu kovos metu yra vienas svarbiausių dalykų, be kurio negalima dirbti joks atsakomingas darbas. Nes fašistai visur turi savų agentų, šnipų ir tarnų...

Taigi, ką pats vienas dirbdamas priešfašistinį darbą privalai žinoti,—to niekam ir pats sau be reikalo nekartok. Visuomet būk drausmingas ir ištvermingas. Nuo išlaikymo drausmės, organizacinės disciplinos, konspiracijos — priklauso ir mūsų kovos laimėjimas. Tai **įsidėmėkim v si**, *kurie kovojam priež fašistinę diktatūrą.*

Suk. Paukš.

20—XII.

L. S. D. P. istorijos reikalu.

Prieš 30 su viršum metų, Vilniuje prasidėjo L. S. D. P. judėjimas. Iki 1918 m. pabaigos L. S. D. P. ve kimo centras buvo Vilnius,*) — todel Vilniuj galima rasti buvusių aktingu L.S.D P. organizacijų narių. Reikėtų iš jų pasirinkti medžiagos (atsiminimų) L.S.D.P. istorijai. Pavyzdžiui, reikėtų gauti tų veikėjų fotografijų, vietų atvaizdų. Turbūt garsioji 1905 m. **Jakubynė** (L.S.D.P. ilgus metus buvęs štabas) dar po šiai dienai atrodo taip, kaip atrodė tada. Jakubynės šeimininkių, rodos, nėra, sako, kad jos mirė, bet reikėtų apie tai tiksliai sužinoti ir aprašyti. Galima, turbūt, rasti Liet. Mokslo Draugijoj ir pas atskirus asmenis literatūros: atsiminimų, brošiūrų, laikraščių. Reikia visa tai rinkti ir kas galima atspauzdinti.

Lenkijos Soc. Partijos Archyvuose, turbūt nemaža guli įdomios medžiagos, kuri liečia L. S. D. P. darbuotę ir tudviejų partijų santykius. Jūs gyvenantieje Vilniuje, raskite galemybės, tarp kita ko, ir tą reikalą sutvarkyti.

Veteranas.

Kaunas, 5.XII.

Atsakymas Kauno Universiteto docentui gerb. Juozui Tumui.

Gyvenant man Vakarų Lietuvos sostinėj Kaune ir lankant lietuviškąjį universitetą, aš tarp ko kito, buvau labai susigyvenęs su vienu iš mano docentu gerb. Juozu Tumu. Nežiūrint mudviejų pažiūrų priešingumo, tą žilagalvį romantiką gerbiau kaipo žmogų-rašytoją, už sipelniusi pagarbos savo literatūriniais darbais. Tos pagarbos jam kaipo žmogui, pareiškusiam man asmeniškai daug užuojautos ir ištiesusiam pagalbos ranką

*) 1907 m. VIII-jo L.S.D.P. kongreso metu L.S.D.P. organizacijos buvo Brastoje, Baltstogėje, Gardine, Kriukiuose, Smirgonėje. *Red.*

sunkiose gyvenimo valandose, aš nenustosiu niekad. Bet tai dar visiškai nereiškia, kad jeigu gerbi kokį žmogų, kad privalai būti ir *vergu* jo norų, kaip to iš dalies pageidauja gerb. Tumas, straipsny **„Pranas Ancevičius savo Garbės Žodžio laužytojas“**, tilpusiam „Lietuvio“ 283 Nr. Kadangi minėtame straipsny doc. Tumas kaipo fašistinės diktatūros šalininkas, turėjo aiškaus tikslo mane apšmeižti ir sukompromituoti, ir jo siekdamas dargi prasilenkė su teisybę, tai aš vardan teisybės ir savo įsitikinimų turiu pareikšti sekančiai.

1) Jau pat pradžioje straipsnio, mano docentas meluoja tvirtindamas, kad aš visiškai nelaikęs egzaminų. Patarčiau doc. Tumui pasiteirauti Humanitarinio fakulteto egzaminų komisijoj ir jis pamatys, kad mano yra išlaikyti, dargi net labai gerai, keturi egzaminai. (Filosofijos Įvadas, Valstybės teorija, Latvių leteratūra ir Vokiečių tautos istorija) O kai del visų paskaitų nelankymo, — tai asmeniškai skaitau net didžiausiu to studento prasižengimu, kuris lanko visas paskaitas ir daugeliu atvėju veltui pražiopso brangias darbo valandas, kurias galima sėdint namie prie knygos, daug produktingiau sunaudoti studijoms bei mokslo žinių įgijimui. Vien tik uoliu trinimu universiteto suolų ir klausymu kartais visai nevykusių profesorių paskaitų,—*studentas išsilavimo niekuomet neigys*. Tai tiek del universiteto. Dabar del „sulaužyto Garbės Žodžio“.

2) Kuomet aš, pats nežinodamas už ką, pakliuvau į kalėjimą (nes politikoj iki ištrėmimo užsienin visai nedalyvavau), mano pakvietimu atsilankė pas mane į Apskrities viršininko darbuoklę, gerb. doc. Tumas. Papasakojęs savo mokytojui įspūdžius iš tautiško kalėjimo, ir turėdamas didžiausią norą, kaip visados mokintis bei dirbti kultūros darbą Lietuvoj, jo paprašiau, kad padarytų pastangų, del mano paliuosavimo iš kalėjimo. Apie vykimą užsienin, pradžiojo mūsų pasikalbėjimo, dargi nebuvo jokios šnektos. Tik tarp ko kito pareiškiau, kad jeigu nebus galemybės palikti Lietuvoj, tai aš norėčiau išvykti užsienin. *Bet pirmon eilėn noriu likti Lietuvoj.*

Tuomet doc. Tumas paklausė:

— O išėjęs iš kalėjimo ar neužsiimsi politiką?

— Duodu garbės žodį, atsakiau,—kad *jeigu liksiu Lietuvoj* tai neužsiimsiu politika, kaip ir lig šiolei neužsiėmiau.

Po mano pareiškimo, doc. Tumas pagrąsė pirštu ir šypsodomas tarė:

— Na žiūrėk! Tave imu dabar savo atsakomybėn ir, kad mane neužviltum. Aš jau pasistengsiu kad pasiliktum Lietuvoj. 27-IX doc. Tumas vėl atėjo pas mane pranešti savo pastangų vaisių ir pareiškė, kad jį komendantas Skučas apgavo, nes kol jis nubėgo pas ministerį Musteikį, nutarimas ištrėmti mane į Varnius buvo parašytas ir jo pakeisti negalima. Dabar tesanti vieną išeitis: vykti į užsienį arba paduoti pasigailėjimo prašymą, kad mane tremtų į kitą apskritį. Prašymą duoti tiems, kurie net patį Tumą apgavo, aš atsisakiau ir pareiškiau norą vykti užsienin toliau tęsti mokslą. Tuoj doc. Tumo akyvaizdoj parašiau prašymą ir įteikiau, kad jis būtų nuneštas kur reikia. Greit po to gaunu nutarimą, kad paleidžiamas penkioms dienoms ir per tą laiką *privalau* apleisti Lietuvą. O kai nuvykau sekančią dieną komendantūron atsiimtų dokumentų, tai ten man buvo pareikšta, kad nutarimas atmainytas ir aš per *tris dienas privalau* apleisti Lietuvą. Išgavęs reikiamus dokumentus, 29-IX nuėjau padėkuoti doc. Tumui ir kartu su juo atsiveikinti. Paskutiniame pasikalbėjime *jokių pasižadėjimų doc. Tumui nedaviau.* Jis tik man palinkėjo viso gero, padovanojo savo „Pragiedrulius“ ir tiek. Vadinas ir ankščiau duotas garbės žodis, jeigu aš nepalieku Lietuvoj *pats savaime atpuola.* Tokiu budu aš jo negalėjau sulaužyti ir gerb. Tumui jokiu nemalonumų padaryti.

3) Kai del to, ką doc. Tumas rašo, kad aš „Neištremiamas bet su visomis legitimacijomis į užsienius mokytis Lietuvos Vyriausybės leidžiamas“, — turiu pasakyti, kad šiuos žodžius tik idealistas romantikas galėjo pareikšti. Nejaugi tai yra vyriausybės legitimacijos, jeigu aš ir tas tris „laisvas“ dienas buvau *akyvoj policijos priežiūroj* ir turėjau dienon net po kelis kartus užeiti pasirodyti į III-čią nuovadą? Be to, visa laiką buvau sekiojamas šnipų; ir galų gale 30-IX vykstant užsienin Kauno stoty pas mane padaroma brutuališka krata.

Jeigu visa tai skaityti „išleidimu“ bet ne „ištremimu“—tai gerb. Mokytojau velniop su tokiomis valdžios legitimacijoms.

4) Stoty fašistinei valdžiai jokių grąsimų nedariau ir negalėjau daryti, nes aplink buvo pilna tautiško romantizmo perlų-šnipų ir jie būtų mane tuoj atgal paėmę savo globon.

Bet, kuomet aš atsidūriau už Lietuvos sienų ir apgalvojau visą tragingą mūsų krašto padėtį — tuomet aš ištiesų daviau *sau* garbės žodį, kad prieš tuos fašistinius budelius, kurie pavertė Lietuvos Respublika kruvinąja satrapija,—kovosiu visomis jėgomis tol, kol nebus laisva Lietuva, kurioj kiekvienas žmogus galės ramiai dirbti jam patinkamą darbą!

To revoliucinio pasiryžimo vedamas aš atvykan ir Rytų Lietuvos sostinėn Vilniun, tikslu pastoti vilniškin universitetan. Ir kuomet čia atsirado daugiau politinių emigrantų ir jie pakvietė mane redaguoti man ideinei artimą revoliucinį socialdemokratų laikraštį, — pakvietimą mielu noru priėmiau. Nes mano įsitikinimu, kuomet keletos niekšu sauvale gimtajam kraštui tapo uždėtas pragaištingas fašistinės vergijos jungas ir kuomet po priedanga spekulantiško patriotizmo jame vyksta baisiausiai dalykai — būtų didžiausiu prasižengimu vien tik trinti universiteto suolus, ir į tą viską sudėjus rankas ramiai žiūrėti! Prisiminęs Tamstos gerb. Tume-Vaižgante „Pragiedrulių“ įžangą, kurios pabaigoj sakai, kad—*„Revoliucija neša naują gyvybę ir kuria naują gyvenimą“*, aš giliai tikiu, kad ir mano redaguojamas „Pirmyn“, kuris skelbia laisvas revoliucines mintis ir ragina žmones stoti kovon prieš reakcingąjį fašizmą, taip pat atneš Lietuvai naują gyvenimą ir išjudins iš tos mirtinos stagnacijos, prie kurios privedė ponai fašistai, užslopindami mūsų krašto bi kokį laisvą darbą.

O tuomet, kai lietuviškoji liaudis kilnių revoliucinių idejų kupina nušluos tą fašistinį gyvolį ir mes emigrantai ateisim pagalbon, kad jį visiškai pribaigti,— pirmą vizitą grižęs Kaunan padarysiu pas Tamstą, kad asmeniškai pareikšti padėką, už Tamstos man padarytas pastangas, dėka kurių galiu dabar laisvai dirbti kilnų revoliucinį, Lietuvai naudingą darbą. Ateidamas, kartu atnešiu, Tamstai, kaipo lietuviškos laikraštijos rinkėjui ir visą komplektą mano redaguojamo „Pirmyn“, kurio be abejo ir Tamsta, del *viešpataujančios dabar Lietuvoj žiaurios karo cenzūros,* visų numerių negali gauti. Po to vėl lankydamas Kauno universitetą, pasistengsiu kiek atydžiau lankyti ir Tamstos paskaitas.

Ligi pasimatymo

Pranas Ancevičius.

Vilnius, 29.XII.

Red. Ats. **Deltai.** Ne. Rašyk.

Ats. Redaktorius ir leidėjas: **Pranas Rinkevičius.** „ZORZA“ Spaustuvė Vilniuje.